

Hajnal Ward Judit - Sylvia Csűrös Clark: Évtizedek a könyvtárban - Beszélgetőtárs: Csűrös Barna, nyugalmazott könyvtáros

Az amerikai felsőoktatási könyvtárakban gyakran találkozhatunk magyar származású könyvtárosokkal. Sokan közülük a magyarországi diplomájukat és tapasztalataikat kiegészítve szereztek könyvtárosi végzettséget az Egyesült Államokban, enélkül ugyanis ritkán lehet valaki könyvtáros. A pályamódosítás mindenki életében nagy kaland, hát még ha az a nyelv, az ország és a kultúra váltásával módosul.

Csűrös Barna 1956-ban hagyta el Magyarországot, ahol a debreceni egyetemen eredetileg ügyvédnek készült. Az Egyesült Államokban a könyvtár szakot választotta felsőfokú tanulmányai folytatására, és 1961-ben végzett a New York-i Columbia Egyetemen. A New York-i Közkönyvtár bronxi részlegében kezdte könyvtárosi pályáját, majd a Staten Islandon található Wagner Főiskolán a Horrman Könyvtár igazgatója lett. Pályafutásának leghosszabb szakaszát a Kean Egyetemi Könyvtárban töltötte, ahol húsz évig dolgozott. 1991-ben vonult nyugállományba.

- Miért választotta a könyvtáros szakmát, amikor az Egyesült Államokba került?

- Néhány felejthetetlen bécsi hónap után, 1957 áprilisában érkeztünk Amerikába, fiatalon, erőnk teljében, telve reménnyel, önbizalommal, abban a biztos tudatban, hogy új hazánkban sikeresen megalapozzuk majd életünket. A kezdet azonban nem volt könnyű. De nem volt olyan nehéz sem, mint vártam, mert fel voltam készülve arra, hogy valami vendéglőben mosogatóssal kell majd kezdenem. Nem így történt. Bár az angolom a minimálisnál is kevesebb volt, mégis, akkor még folyékony német nyelvtudásommal, egy-két hét alatt sikerült állást kapnom egy kis New York-i cégnél. Hamarosan rájöttem, hogy állásom nem sokat ígér. A munka egyhangú volt, a tempó embertelen, a jövedelem minimális, előrehaladásra semmi esély... Jobb jövő felé néztem. A jogi pálya reménytelennek tűnt. A magyar jogászdiploma itt érvénytelen, és újra joghallgatónak lenni sem kedvem, sem pénzem nem volt. De úgy éreztem, talán van még egy esélyem: a művészpálya. Mindig jó rajzoló voltam, diákkoromban különösen ügyes karikaturista, hát azt gondoltam, hogy talán lehet belőlem jó illusztrátor. Napi munkám végeztével iparművészeti iskolába jártam, majd másfél évig megpróbáltam állást találni, lesújtó kudarccal. El kellett fogadnom, hogy szerény tehetségem nem volt elég ahhoz, hogy megéljünk belőle. Valami más utat kellett nézmem, és így kerültem kapcsolatba egy magyar szervezettel. Meghallgatva szomorú történetemet, a könyvtárosi pályára hívták fel figyelmemet, és felajánlották, hogy eligazítanak a kezdet nehézségeiben.

- Mi volt a legnehezebb a pályamódosításban?

- A legnehezebb a képesítés megszerzése volt. Amit itt általában egyetemi végzettségnek (college education) nevezünk, a nyolc év középiskola után, négy év továbbtanulást jelent egy elfogadott színvonalú, college vagy university név alatt működő intézményben. Négy év college work után, az úgynevezett bachelor's degree jár, ami az általános műveltségen felül bizonyos fokú szakmai képesítést is ad. Ahhoz azonban, hogy valaki "professional", azaz hivatásos (tanár, mérnök, pszichológus, hiteles könyvvizsgáló, vezető üzletember, jogász, orvos stb.) legyen, a tanulmányok folytatása, szakosítás szükséges, ami a master's degree, vagy legfelsőbb fokon a doktorátus megszerzésében áll. A könyvtárosi szakma gyakorlásához a Master's Degree in Library Science volt a követelmény. New Yorkban több intézet ajánlotta ezt a képesítést annak idején, én a Columbia Universityt választottam, főleg kiváló hírneve miatt. Nagyon imponált nekem, hogy több mint ötven Nobel-díjas tanított vagy tanult a

Columbia falai között az évek folyamán. A felvételi vizsga nem okozott problémát, és az otthoni diplomámat minden további nélkül elfogadták bachelor's degreevel legalább egyenlőnek, sőt a doktorátusomért néhány előírt kreditpontot elengedtek az előírt curriculumból.

Hamarosan megbarátkoztam az óriási könyvtárteremmel, ahol az eleinte ijesztő bibliográfiák, testes lexikonok, évkönyvek, szótárak, indexek, atlaszok, mindenféle vaskos kötetek ezrei, jövőd pályám eszközei sorakoztak a polcokon. Sok-sok órát töltöttem abban a teremben a nagy asztaloknál, mert nem volt kis feladat új nyelven, egy új kultúra tengernyi nyomtatott termékét, adattárait megismerni, sőt megtanulni, miként tudom majd egykoron használni azokat. Megkönnyítette munkámat az, hogy voltunk ott magyar könyvtárosjelöltek jónéhányan. Többnyire jogászok, de akadt egy bölcsész, egy teológus és egy volt magyar könyvtáros is. Többen közülük már közel voltak a diploma megszerzéséhez, és sok hasznos tanácsot adtak nekem.

Azóta, hogy Amerikába kerültem, csak kemény munka volt a részem, de az első félév a Columbián minden addiginál nehezebbnek bizonyult. A tandíjam megoldódott egy World Church Servicetől kapott kölcsönrel, de valamiből élnünk is kellett. Ezért feleségem állást vállalt egy New York-i fogorvosnál 9-től 5-ig, plusz egyórányi utazás a földalattal, így reggeltől estig távol volt. Kislányunk fél éves volt ekkor. Gondozására napközben egy nagyon kedves idősebb néni fogadtunk fel, de oda kellett vinni hozzá a gyereket minden reggel, és hazahozni minden este. Hétköznapi munkarendem - mert kocsim nem volt - tehát így alakult: reggel áttoltam a babakocsit a gyerekekkel a nénihez, közel fél óra futólépésben. Onnan rohantam a legközelebbi földalatti állomásra, az első vonattal le a 125-ik utcáig, hogy megspóroljam az autóbusz költségét, gyalog a Columbiára. Mindezt olyan gyorsan ahogy tudtam, mert kilenckor már kezdődött az angol óram. Órák és a kötelező olvasmányok böngészése, tanulás, készülés a következő napra volt soron délután ötig, aztán a reggeli rutin fordítottja következett: gyalog a földalattig, de már nem futólépésben, a földalatti, majd gyalog a nénihez, felvettem a gyereket, és a gyerekkocsival haza. Nem volt könnyű élet. Szegények voltunk, mint a templom egere, a Columbia diákétkezdéjére gondolni se mertem, ebédre rendszerint két kemény tojást és egy darab kenyeret vittem az aktatászkámban. A tojás fillérékbe került, és néhány hasonlóan szegény magyar kollégám követte a példámat. Így megszokott látvány lett, amint egy-két magyar a lounge (barátságos helyiség, ahol enni, cigarettázni, vagy csak úgy üldögélni lehetett) kényelmes székeiben elterpeszkedve fogyasztja a nagy gonddal meghámozott kemény tojásokat. Ez készítette egyik amerikai kollégánkat arra a megjegyzésre, hogy "a magyarok rendszerint doktorok, és ebédre kemény tojást esznek".

- Nehéz volt állást találni?

- Első állásom úgyszólván az ölembe esett. Egy szép nyári reggel, a professzorra várva, a tanteremben beszélgettünk, amikor valaki említette, hogy a New York Public Library felvesz könyvtárszakos hallgatókat gyakornokként, mégpedig jó fizetéssel. Az óra végeztével azon nyomban a New York Public Library személyzeti osztályára rohantam, ahol kaptam egy időpontot, amikor a személyzeti főnök fogadott. Rövid ismerkedés után nem akartam hinni a fülemnek, felajánlotta a könyvtárosi állást, a fizetés az elvégzett kurzusok számának arányában nőtt, míg a diploma megszerzése után elérte a teljes könyvtárosi jövedelmet. Sőt, fizették a Columbia-tandíjamat is. Így indultam el a pályámon, és lettem a híres New York Public Library könyvtárosa.

- Melyek voltak könyvtárosi pályafutásának főbb állomásai?

A New York Public Library világviszonylatban is jelentős intézmény, márványlépcsős, gyönyörű klasszikus épülete a két oroszlánál New York egyik büszkesége. A város nagy

részére kiterjedő fiókkönyvtár-hálózata van, és én egy ilyen fiókban kezdtem könyvtárosi pályámat. Aránylag rövid gyakorlat után kineveztek egy kis fiók főnökének. Én voltam ott az egyetlen könyvtáros, és dolgozott velem néhány tisztviselő és diák. Munkám főleg a beszerzendő könyvek kiválasztásából állt, feladatom volt népszerű, de nívós könyvekkel szolgálni a felnőtt olvasóknak, leginkább jómódú háziasszonyoknak. Ott ismerkedtem meg, és szereztem tapasztalatot a könyvszelektálásban, és egy kis könyvtár igazgatásában. Onnan egy nagy fiók "first assistant"-ja lettem, azaz második a ranglétrán. Itt már fél tucat könyvtáros dolgozott, délután és esténként nyüzsögtek a diákok, és a mindennapos referenz munkán felül kevés adminisztrációs feladatom is volt. A New York Public Library kitűnő előreléptetési rendszert alkalmazott. Négy szintje volt a könyvtárosi rangnak: könyvtáros, senior (rangidős) könyvtáros, felügyelő könyvtáros és legfelül a principal könyvtáros, vagyis igazgató. Egyik rangból a másikba át lehetett lépni bizonyos idő elteltével, egy tanfolyam elvégzése és szigorú vizsga letétele után. Amint egy állás megüresedett valahol, a könyvtár újságjában meghirdették, és a pályázók egyike nyert, a központi főnökség döntése szerint.

Az idő már közel volt ahhoz, hogy lépéseket kezdjek a felügyelő könyvtárosi rang megszerzése iránt amikor megint rám mosolygott a szerencse. Egy kisebb magán főiskola Staten Islanden, ami New York város egyik kerülete, új könyvtár épületébe könyvtárosokat keresett. Beküldtem pályázatomat, és megkaptam az egyik állást. Munkaköröm könyvbeszerzés volt, új könyvek vásárlása, általában a kollekciónak gyarapítása ajándékok szorgalmazásával és alkalmi vételekkel is. Pénz akadt bőven, munkámat rendkívül érdekesnek találtam. A professzorok közreműködésével megrendeltem a könyveket, amiket ők szükségesnek tartottak, és a különböző szaklapok segítségével magam is részt vettem a könyvvállomány építésében. A szerencse továbbra is velem maradt, egy év múlva az igazgató más állást vállalt, és a pályázók közül engem jelöltek utódjaként. Könyvtárigazgató lettem. Felelős voltam a könyvtár működéséért, de az állománygyarapítási könyvtáros állást nem töltöttem be, a könyvválasztást továbbra is magam végeztem. Főnököm a dékán volt.

Valami öt évet szolgáltam a Wagner College könyvtár igazgatójaként. Minden jól ment, a könyvtár virágzott. Amit csináltam, lelkesen és sikerrel csináltam. Ekkor történt egy szép napon, hogy egy barátom, a Kean Egyetem könyvtárigazgatója, szintén magyar, megkérdezte, hogy lenne-e kedvem állást változtatni, és elfogadni nála az Associate Director pozícióját (magyarul igazgatóhelyettes). Abban az időben a legtöbb könyvtár megváltoztatta az idejétmúlt Dewey Decimal rendszert a Library of Congress klasszifikációra. Nagy könyvtárak számára ez gigantikus feladat volt. Például egy 200 000 kötetes könyvtár esetében le kellett emelni 200 000 kötetet a polcra, számozást a könyv belsejében és külsejében megváltoztatni, ugyanakkor kihúzni a megfelelő kártyákat is a katalógusból, több mint 800 000 kártyát, mindegyiken eltüntetni a Dewey-számot és begépelni helyette a Library of Congress számot. Aztán a könyveket vissza kellett tenni a polcra, majd a kártyákat vissza kellett szortírozni a katalógusba. Óriási vállalkozás volt ez, de megérte. A barátom elkezdte a munkát könyvtárában, de a katalogizálók vonakodása miatt és ezirányú tapasztalat híján nagyon lassan haladt a munka. A Wagner könyvtárban mi ezt sikerrel befejeztük. Különösen vonzó volt számomra, hogy miután középiskolai könyvtárosokat is képeztek, alkalom kínálkozott számomra a könyvtárostudomány, pontosabban: a referenzmunka tanítására is. Így elvállaltam az állást, jelentős fizetésemeléssel, és ott szolgáltam húsz esztendőn keresztül associate direktorként, nyugdíjazásomig. Én voltam felelős a technikai szolgáltatások, azaz könyvbeszerzés és katalogizálás minden fázisáért, és az első lépések megtételéért a számítógépesítés terén.

- Milyen különbségeket látott annak idején a közkönyvtári és a felsőoktatási könyvtári állásai között?

- A közkönyvtárban a személyzet általában három rétegre tagozódik. A legfelső réteghez tartoznak a hivatásos könyvtárosok, azaz a master's degreeesek, a könyvtár urai és parancsolói. Alattuk szolgált a tisztviselői gárda, itt úgy hívták clerk, majdnem kizárólag nők, akik irodai munkát, gépelést, a könyvek preparálását, kártyák elkészítését és szortírozását és minden egyéb hivatali munkát végzik, amihez könyvtárosi képesítés nem szükséges. A harmadik réteget a nagyszámú diák képezi. Ők nem dolgoznak többet, mint heti tíz-tizenkét órát, ellátják a fizikai munkát, tologatják a könyvekkel megrakott kocsikat, polcokra rakják a könyveket, de segítenek az irodai munkákban is. A New York Public Library négy fiókjában dolgoztam az évek folyamán. Mindenütt rend volt és fegyelem. Kinek mi a munkája és hatásköre, pontosan meg volt határozva, és a könyvtárat könyvtárosok igazgatták.

Más volt a helyzet a kampuszon. Ott az elnök kezében van a hatalom, amit az általa kinevezett adminisztrációs tisztségek viselői, alelnökök, dékánok, igazgatók révén gyakorol. Egyik ilyen tisztség viselője - rendszerint alelnök vagy dékán - a könyvtárigazgató főnöke, akinek jóváhagyása szükséges fontosabb könyvtár ügyekben. De az oktatói réteg is részt kér az intézet irányításában. A könyvtárigazgató feladata elérni azt az ideális állapotot, amikor mindenki, adminisztráció, oktatók, a könyvtár személyzete és a diákok is elégedettek. Az igazgató alatt szolgáló egyetemi könyvtárosoknak állandó kapcsolatuk van az oktatói kar tagjaival, és a mindennapos személyes érintkezésekben a professzor rangban mindig fölötte áll a könyvtárosnak.

- A könyvtáros számára a tanulás soha nem ért véget a diploma megszerzésével. Az elmúlt évtizedekben rengeteget változott a világ és a könyvtár. Milyen új készségeket kellett elsajátítania az évek során?

- Ami a könyvtárak fejlődésében óriási változást okozott, az a computer megjelenése volt, ez a legnagyobb esemény a könyvnyomtatás feltalálása óta. Én már nem dolgoztam, amikor a computer úgyszólván átvette a mesterségünket, de még ott voltam, amikor már egyes funkciókat - főleg a katalogizálásban, de a beszerzés és a könyv kölcsönzés terén is - átadtunk a computernek, mert a gép jobban, gyorsabban és olcsóbban dolgozik, mint az ember. Ezt tudomásul kellett vennem, és meg kellett tanulnom, hogyan kell a masinával bánni, sőt hasznot húzni belőle.

Az én időmben már a Library of Congress katalogizálóinak munkáját használta, azaz vette át fokozatosan minden egyetemi könyvtár. De még megmaradtak a katalóguscédulák, és a referenz könyvtárosok mindenféle forrásmunka használatával adtak feleletet a mindenféle kérdésekre és segítettek felmerülő kutatási problémákban. Ma már a computer dominál. A card catalog úgy eltűnt mint a ló húzta szekér, a katalogizálás tudományára alig van szükség, és a referenz könyvtáros legfőbb eszköze, segítsége, forrása és erőssége a computer. Hogy ez mennyire így van, bizonyítja egy igaz történet:

Mikor még esti referenz kurzust tanítottam felnőtteknek, akik iskolai könyvtárosnak készültek, egy akkor nagyon fontos referenz könyv, Winchell's Guide to reference books (Winchell kalauza a referenz könyvekhez) ismertetésével kezdtem. Winchell, ahogy egyszerűen hívtuk, terjedelmes lista volt, több mint 5000 angol és más nyelvű referenz könyv bibliográfiája, megbízható kiértékeléssel, magában foglalva minden elképzelhető tárgykört. Nem volt az Egyesült Államokban több ehhez mérhető referenz könyv abban az időben. Imígyen hívtam fel diákjaim figyelmét erre: "Olvastam egyszer, hogy valahol vita folyt arról, hogy ha valakinek élete hátralévő éveit egy magányos szigeten Robinsonként egyedül kellene leélnie, és egy könyvet, csak egy könyvet vihetne magával, mi lenne az a könyv? A többség a Bibliát választotta, mások valami praktikus útmutatást arról, hogyan lehet túlélni a nehézségeket, mások kedvenc filozófusukat nevezték meg, mások valami irodalmi remeket. A referenz könyvtárosnak könnyű a választás, mondtam, mert ha csak egy könyv lehetne, az a

Winchell's Guide to reference books lenne". Telt-múlt az idő, már rég nyugdíjban voltam, amikor valami információra volt szükségem. Felkerestem az egyik nagy könyvtár referenz osztályát, és a könyvtáros segítségét kértem. Sokáig kopogtatta a computer billentyűit, de semmi okosat nem tudott kizsedni belőle. - "Miért nem próbáljuk meg a Winchell-t?" - ajánlottam. "Az micsoda?" - kérdezte. "Hát a Winchell's Guide to reference books" - próbálkoztam. Kis gondolkozás után jött a válasz: "Winchell? Sajnálom, arról nem hallottam."

Hát így változnak az idők, így változik a könyvtáros munkája is. Míg ott voltam, megtanultam, amit meg kellett tanulnom, de nem hiszem, hogy ma megtalálnám a helyemet a teljesen komputerezált környezetben. Ahogy az angol mondja, nehéz az öreg kutyát új trükkökre tanítani.

- Mire emlékezik vissza a legszívesebben a könyvtárból?

- A nap fénypontja számomra az új könyvek érkezése volt. Mindkét egyetemi könyvtárban és fiókfőnökként a közkönyvtárban én voltam felelős mindazért, ami könyvbeszerzéssel volt kapcsolatban. Ezért minden nap találtam időt arra, hogy a beérkező küldeményeket átnézzem.

- Szokott-e mostanában könyvtárba járni? Milyen célból és hova?

- Amerikában a könyvtár sokkal inkább hozzátartozik a mindennapi élethez, mint azt Magyarországon tapasztaltam. Álmos kis vidéki városban élünk, alig néhány ezer lakossal, de két közkönyvtárat tartunk fenn. Elég gyakran vendégük vagyok. Néha könyvet kölcsönzök, néha csak úgy böngészek a folyóiratokban. Szeretem a könyvtárak szagát és barátságos atmoszféráját. A könyvtárban otthon vagyok.

- Mit kérdezne saját magától, ami nekünk nem jutott az eszünkbe - lévén másik generáció?

- Azt kérdezném, hogy így, a nyolcvanötödik év távlatából nézve meg volt-e elégedve a pályaválasztásával új hazájában? És válaszom ez lenne: nagyon szerencsés választás volt. Nem sok foglalkozásról tudok, ami olyan változatos, érdekes munkát jelent mint a könyvtárosé, különösen olyan beosztásban mint amibe jó sorsom engem helyezett. Milliomos ugyan nem lett belőlem, de anyagi problémám sem volt, munkámat mindig érdekesnek, sokszor embert próbálónak találtam. És főleg, amit csináltam, annak volt célja és értelme is. Könyvtárat építettem. Időm lejárt, eljöttem, de könyvtár megmaradt. A diákok és tanárok serege használja a két egyetem könyveit ma is. Hogy sok ezer kötet az én munkám révén került oda, azt ma már senki sem tudja. De én tudom, és nekem ez elég.